

OFİS YAPILARINDAKİ ORTAK MEKANLAR VE KULLANICI İLİŞKİSİ*

Dr. Öğr. Üyesi Merve Şahika ERKAN**
Doç. Dr. Emine Nur OZANÖZGÜ***

Özet: Son yıllarda ofis yapılarında çalışanların sosyalleşmesinin çalışma motivasyonuna etkisi ile sosyalleşme mekanlarının mekansal nitelikleri ön plana çıkmıştır. Bu nedenle bu araştırma, ofis yapıları içerisinde bulunan sosyal amaçlı ortak mekanların mekansal niteliklerinin kullanıcı bağlamında karşılığının belirlenmesi amacıyla tasarlanmıştır.

Kullanıcı davranışının temelleri için Davranış Bilimleri, iş yerinde insan davranışının temelleri için Çalışma Psikolojisi ve çalışma motivasyonunu etkileyen faktörlerin anlaşılabilmesi için alt dalı olan motivasyon teorileri, bu davranış temellerinin mekansal bağlamı için ise Çevre Psikolojisi dallarından destek alınmıştır. Davranış ve mekan ilişkisi literatürüne dayanılarak oluşturulan anket ile kullanıcılardan çalıştıkları yapıda var olan ortak mekanın mekansal niteliklerini değerlendirmeleri ve bu mekanlarda olmasını bekledikleri özellikleri belirtmeleri istenmiştir.

Bu kapsamda Ankara'da, amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenen 6 farklı şirketin çalışanlarına, yazarlar tarafından hazırlanan anket uygulanmış ve veriler SPSS programı ile analiz edilerek değerlendirilmiştir. Anket sorularının bir kısmı Likert ölçeğine göre hazırlanmış bir kısmı ise açık uçlu bırakılmıştır. Sonuçlar ofis kullanıcılarının ortak mekanlarla ilgili değerlendirmelerini ve yorumlarını ortaya koymuştur.

Ülkemizde çalışma mekanlarında insan-mekan ilişkisine kullanıcı temelinde yaklaşan çalışmalar bulunmakla birlikte, bu araştırma günümüzde popüler hale gelen ofis ortak mekanları özelinde ele alındığından ve yapı farklılığı sebebiyle kullanıcı çeşitliliğinin yoğunluğu bakımından literatüre katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ofis yapıları, İnsan-mekan ilişkisi, Ortak alanlar, Sosyal mekanlar.

Geliş Tarihi: 01.12.2021

Kabul Tarihi: 07.08.2022

Makale Türü: Araştırma Makalesi

*Bu çalışma Merve Şahika Erkan'ın "Ofis Yapılarındaki Ortak Mekanların İnsan-Mekan İlişkisi Bağlamında İncelenmesi" adlı doktora tezinden hazırlanmıştır.

**Ankara Bilim Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, mervesahika.erk@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9580-8592

***Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, nurasil@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3249-5349

COMMON SPACES IN OFFICE BUILDINGS AND USER RELATIONSHIP*

Asist. Prof. Merve Şahika ERKAN**
Assoc. Prof. Emine Nur OZANÖZGÜ***

Abstract: In recent years, the spatial qualities of socializing spaces have come to the fore with the effect of socialization of employees in office buildings on their work motivation. For this reason, this research was designed to determine the spatial characteristics of the socially-purposed common spaces in office buildings in the context of the user.

Support was received from Behavioral Sciences for the basics of user behavior; Work Psychology for the basics of human behavior at work; Motivation Theories for understanding the factors affecting work motivation; and Environmental Psychology for the spatial context. With the questionnaire created based on the literature, the users were asked to evaluate the spatial qualities of the common space in the building they work in and to indicate the features they expected to have in these spaces. A questionnaire prepared by the authors was applied to the employees of 6 different companies in Ankara, determined by the purposeful sampling method. The variables were analyzed with the SPSS program.

This research contributes to the literature in terms of the density of user diversity due to the difference in building structure and considering the offices common spaces that have become popular today.

Keywords: Office buildings, Human-space relationship, Common spaces, Social spaces.

Received Date: 01.12.2021

Accepted Date: 07.08.2022

Article Types: Research Article

*This study was prepared from Merve Şahika Erkan's doctoral thesis named "A Research of Common Spaces in Office Buildings in the Context of Human-Space Relationship".

**Ankara Science University, Faculty of Fine Arts and Design, Department of Interior Architecture and Environmental Design, mervesahika.erk@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9580-8592

***Hacettepe University, Faculty of Fine Arts, Department of Interior Architecture and Environmental Design, nurasil@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3249-5349

1. GİRİŞ

Barınma ihtiyacının karşılanmaya başlanmasından itibaren insanın içinde bulunduğu mekanla iletişime geçtiği bilinmektedir. Özellikle sanayi devrimi sonrası gelişen yapı teknolojileri ve toplumsal değişikliklerle ofis yapı tasarımları da gelişim ve ilerleme göstermiş, günümüze uzanan süreçte ise bu yapılar insan hayatının en çok zaman geçirilen yapıları haline gelmiştir. Gerek teknolojik ve toplumsal gelişmeler gerek yöneticilerin istekleri gerekse mekan tasarımcılarının katkısı ile; kullanıcıya yani çalışanlara mekansal olarak yalnızca çalışmaya uygun ortam değil aynı zamanda sosyal anlamda da daha fazla olanak sunmaya çalışılan bu yapılardaki değişim süreci tarihsel gelişime bakıldığında da açıkça görülebilmektedir.

İlk ofis yapısı sayılan Uffizi (1560)'den günümüze evrilen süreç içerisinde özellikle 20.yy ofis yapıları teknolojik gelişmelerin ve yapı malzemesi alanındaki yeniliklerin belirgin şekilde görülebileceği yapılar olmuşlardır. Bununla birlikte ofis yapıları yalnızca mimari alanda değil aynı zamanda ticari ve semantik olarak da değer kazanmıştır. Bu yapılar yükseklikleri, formları, cepheleri, malzemeleri, planlamaları gibi birçok özellikleri ile insanlar üzerinde etkili olmuşlardır.

Ofis yapılarının kullanıcı ile ilişkisinin başlangıcı ise Larkin Binası (1906) olarak kabul edilebilir. Taylorizm ve Fordizm etkileriyle inşa edilmiş ve bir şirketin kullanımına yönelik tasarlanmış ilk ofis yapısı olan Larkin Binasında; kullanıcının bir tasarım etmeni olarak ele alınmaması sebebi ile problemler ortaya çıkmış ve şirket yönetimi bu eksikleri çeşitli mekansal değişikliklerin yanında şirket içi ve dışı sosyal aktivitelerle telafi etme yoluna gitmiştir (Tercan, 2014; Kuruç, 2014).

Ofis yapılarının tasarım sürecinde önce bireylerin teker kişilik ofislerde çalıştıkları derin hücreli plan tipi (Ripley binası 1726, Wainwright

binası1891) ve açık ofis plan tipi (Larkin binası 1906) sonrasında “Bürolandschaft-Office Landscape” olarak bilinen açık ofis planlamasının farklı bir türü (Osram binası, 1963) denenmiştir. Kullanıcı mekan ilişkisinin o dönem için yenilikçi sayılan yaklaşımı Central Beheer Binasında (1970); çalışanların kendi alanlarındaki donatıları kendileri seçebilecekleri, ortak sosyalleşme alanları bulunan bir planlama olarak varlık göstermiştir (Toprak, 2008; Çimen, 2008). Bir diğer yenilik arayışı da TWBA Binasında (1991) ortaya çıkmıştır. Gehry daha önce denenmemiş bir sistem deneyerek çalışanlar için belirli alanlar tanımlamamış, bunun yerine çalışanların kendi bilgisayarları ile tercih ettikleri herhangi bir yere oturup çalışması beklenmiştir. Ancak bu yeni sistem ofis örgütlenmesi mantığında geçerli yer edinmemiş ve şirket değer kaybetmiştir (Tercan, 2014).

Günümüzde bir yandan hücreli ve açık ofis plan tipleri hala kullanılmaktayken diğer yandan ortaya çıktığı zaman diliminde verim alınmamış olan serbestlik sağlayan kullanım sistemi özellikle paylaşımlı ofislerde ve teknolojik altyapılı mesleklere yönelik firmaların yapılarında (Yemek sepeti park, Gittigidiyor ofis, Google ofis, Yahoo ofis, Flat ofis, Cozone gibi paylaşımlı ofisler vb.) işlerliğini kanıtlamıştır.

2. KULLANICI BAĞLAMINDA OFİS YAPILARI ORTAK ALANLARI

Ofis ortak mekanlarının önemi çalışanların davranış boyutuna işaret etmektedir. Bu noktada temel dayanak insan davranışına yönelik bilimlerdir. Davranış Bilimleri ve Çevre Psikolojisi dalları insanın bulunduğu mekanın sınırları içerisinde davranışlarının nasıl etkilenebileceğinden bahsederken; Örgüt Psikolojisi dalı çalışma koşulları içerisinde insan davranışını inceleyerek şirketlerin daha verimli olabilmelerinin yöntemlerini araştırmaktadır. Davranışa yönelik görüş ve teoriler genel olarak aynı temelde ortaklık gösterirler: İnsan ve

mekan arasında karşılıklı bir etkileşim vardır, bu etkileşim çok boyutlu ve karmaşık süreçler barındırır ve mekan, insan davranışında belirleyici- sınırlandırıcı bir etmendir.

İnsan davranışına yönelik çalışma alanları ve bilim dallarının çeşitliliğine rağmen, çalışmanın sınırları içerisinde kalınabilmesi amacıyla burada yalnızca ilgili bilim dallarının mimari mekansallığa işaret eden noktaları ele alınmıştır. Mimari mekanın çevresel değeri fiziksel nitelik taşımakla beraber, davranışın ortaya çıkmasında önemli bir faktördür.

Proshansky, davranışlarımız fiziksel çevrelere bir cevap niteliğindedir ve fiziksel çevre fiziksel olduğu kadar sosyal bir olgudur, derken; Ittelson, insan- mekan ilişkisinin karşılıklı olarak birbirini dönüştürdüğünden bahseder. Barker da, davranışın kendi ortamından ayırlamayacağını iddia etmiştir ve mekanın davranışı yönlendirme üzerindeki etkisi ile ilgili insanlar değişir ancak davranış örüntüleri aynı kalır demiştir. N. Schulz da, çevreyi elemanlar ile insanlar arasındaki sıralı ilişkiler serisi olarak tanımlar ve fiziksel değişimlerin diğer değişimleri (psikolojik, sosyolojik vb.) etkilediğini söyler. Rapoport ise, mimari çevreyi nesnelere ile nesnelere, nesnelere ile insanlar ve insanların birbirleri arasındaki bir dizi ilişkiler sistemi olarak görmektedir (Morval 1981; Ittelson, 1974; Göregenli 2013; Gür 1996; Erdönmez, 2005; Rapoport, 1990).

Davranış herhangi fiziksel bir ortamda ortaya çıkabilir, bu fiziksel ortamın kamusal ya da özel olması ise davranış üzerinde farklı etkiler oluşturmaktadır. Davranışın tek sebebinin mekan olmadığı da göz önüne alındığında davranış süreci tüm kişisel ve çevresel etmenlerin bir arada bulunduğu karmaşık bir süreçtir. Bu sürecin fiziksel olarak mekansal yönü mimarlık disiplinlerinin çalışma alanı olmakla beraber diğer disiplinlerden de yararlanılması gerekliliği açıktır. Sommer'a göre fiziksel mekanın tasarımı davranışı güçlü bir biçimde etkilediğinden,

davranış bilimciler de mekan tasarımında rol oynamalıdır (Erdönmez, 2005).

Ofis yapılarında çalışan insanların davranışlarının incelenmesi için Örgüt Psikolojisi dalı içerisinde Çalışma Psikolojisi yaklaşımları incelenmiştir. Çalışmanın ana hedefi sosyal amaçlı ortak mekanların çalışma motivasyonuna sağladığı katkının araştırılmasıdır. Bu yüzden Çalışma Psikolojisi alanının motivasyon kuramlarından; bireylerin sosyal yönünün ön planda tutulması sebebiyle neo-klasik yaklaşıma ait görüşler incelenmiştir. Ancak yine bu görüşlerin çeşitliliği sebebi ile de herhangi bir görüş temel alınmamış, daha çok fiziksel mekana işaret eden yaklaşımlara dikkat çekilmiştir. Statt (1994); "her teori bazı durumları açıklamak için olanaklı ama hiçbiri tek başına evrensel bir teori olamamıştır" diyerek bu farklı görüşlere genel yaklaşımın önünü açmaktadır. Motivasyon kuramlarında genel olarak, motivasyona etki eden faktörler iki başlık altında ele alınmıştır: İçsel ve dışsal faktörler. Holt, içsel ve dışsal faktörleri ayırırken; Herzberg ikisini bir arada değerlendirmiştir. İki yaklaşımda da fiziksel mekanın karşılığı işyerinin somut olanakları ile ilgilidir ve bu durum dışsal faktörler sınıflandırmasına dahildir. Dışsal faktörlerden özellikle çalışma koşulları ve sosyal ortam, bu çalışmaya en çok yakınsayan özellikleri barındıran başlıklar olarak dikkat çekmektedir (Ertan, 2008).

Neo-klasik motivasyon kuramlarının önemi, klasik yaklaşımlarda öne sürüldüğü gibi parasal ödüllerle değil, çalışanların sosyal boyutuna vurgu yapılmasından kaynaklanmaktadır. Bu alanda yapılmış olan ilk kullanıcı temelli çalışma sayılabilecek olan Hawthorne araştırmaları; E. Mayo ve arkadaşları tarafından 1924'de Hawthorne Elektrik Fabrikasında yapılmaya başlanmış olup çalışan verimliliğini etkileyen faktörlerin belirlenmesi ile ilgili bir araştırma dizisidir. Araştırma genel olarak mekansal ve

sosyal olarak “iş ortamının düzenlenmesi”nin verime katkısını ölçmek amaçlı yapılmıştır. (Gürel, 2011; Asanakutlu, 2011; Aktan, 2011). Ancak bu deneyde ölçüm yapılan ortamın bir fabrika olması sebebiyle günümüz ofis yapıları bağlamında değerlendirilmemesine rağmen, bu faktörlerin öneminin çalışma ortamı temelinde değerlendirilmesi açısından önemlidir.

“Daha önceleri iş ve eğlence arasında çok keskin ayrımlar söz konusuysen, artık kurumlar da, çalışanlarına çok baskıcı bir iş ortamı ve çalışılan uzun mesai saatleri karşılığında, sadece bir ücretten daha fazlasını sunmaları gerektiğinin (van Meel ve Vos, 2001) ve bir işin, çalışanların refahını sağlaması yanı sıra tatmin ve tahrik edici de olması gerektiğinin farkına varmaya başlamışlardır. İşyerlerinin birer “beyaz yaka fabrikası” (Firth ve Leigh, 1998:114) haline geldiği, pek çok kişinin çalıştığı kurumu her cuma günü şartlı tahliye edildiği beş günlük bir hapisane olarak gördüğü (Caudron, 1992: 68) ve bu yüzden çalışanların “iş tutsakları” (Pryor, Humphreys ve Taneja, 2008) ya da “kurumsal köleler” (Kärreman ve Alvesson, 2009: 1130) olarak adlandırıldıkları böyle bir zamanda, kurumlar çalışanlarına her gün işe sevecek gelmeleri için bir takım sebepler sunmak zorundadırlar (Bilginoğlu ve Yozgat, 2018: 400)”.

Ofis yapılarındaki ortak mekanların kullanıcı ile ilişkisi; mekansal niteliklerin hem bireysel olarak çalışanların iş motivasyonlarının arttırılmasında hem de sosyal ilişkilere olanak sağlanması üzerinden çalışanlara olumlu etki etmesinden dolayı önem kazanmaktadır. Göregenli (2013)’nin belirttiği gibi: “Eğer biz çevreyi istenilen bir davranışın olabilmesi için düzenliyorsak; o zaman tasarım seçeneklerini geliştirmeden önce, davranışsal hedeflerimizi belirlememiz gerekmektedir” (Göregenli, 2013:216).

Burada istenilen davranış, kişilerin iş yerlerinde iyi hissederek ve yüksek motivasyonla çalışmalarıdır, bu noktada mekan tasarımcılarına

tasarım verisi sağlayacak olan istekler önemli olmalıdır. Ofis mekanları tasarlanırken çalışanların mekansal olarak genel istekleri ve beklentileri karşılanmaya çalışılmalıdır. Bu nedenle bu araştırmada çalışanların mekansal taleplerinin belirlenmesini amaçlamıştır.

3. ARAŞTIRMA ALANI

Araştırma alanı Ankara’da yakın dönem teknolojik altyapıya uygunluk açısından 2006 yılından sonra inşa ya da revize edilmiş, farklı sosyal grupların oluşmasına olanak sağlaması açısından en az 30 kişinin bulunduğu ve herhangi bir ortak mekan barındıran ofis yapılarından, çalışma yapılmasına izin veren firmalara uygulanmıştır. Bir ortak mekanın varlığı kriteri; yapı içerisinde çalışanların mola zamanlarında kullanabildikleri, çoğunlukla yiyecek içecek servisinin bulunduğu, bir yöneticinin kontrolü ya da idaresi altında olmayan, çalışanların kendi sosyal ortamlarını oluşturdukları iç mekanlardır. Ancak bu alanların yapı dış mekanında da bazen kendiliğinden bazen tasarlanmış olarak var olduğu bilinmektedir.

Bu kriterlere uyan 6 adet ofis yapısında toplam 122 çalışana anket uygulanmıştır. Firmaların sektörleri; inşaat, makine imalat, yazılım, ilaç ve tasarım sektörleri iken bir yapı ortak paylaşımlı ofis yapısıdır. Yapılardan dördü şirkete ait özel mülk, biri paylaşımlı ofis biri de plaza binasıdır.

Yapı seçiminde sektör yakınlığı özellikle aranmamıştır, çünkü seçilen yapıların tümünde mesai usulü çalışma yürütülmektedir. Bu nedenle kişilerin yapıyı kullanım zamanları benzeştir. Ortak mekanlar için ise yine bu mekanların birbirinden farklı olması özellikle aranmıştır. Mekansal olarak belirli bir tanımlamada bulunulmamıştır. Bu araştırmada amaç doğru veya yanlış bir mekan tasarım sonucuna ulaşmak değil, sınırsız tasarım seçenekleri arasında kullanıcı isteklerini de barındırabilecek olan olasılıklara ulaşmaktır; bu sebeple mekanın

var olan fiziksel niteliklerinin ne olduğundan bağımsız, kullanıcının bu mekanlarda ne olmasını istediği araştırılmıştır.

Anket toplam 5 bölüm ve 13 sorudan oluşmaktadır; sırasıyla katılımcıların demografik bilgileri, iş yerinde bulunan mekanlar ve nitelikleri, iş yerindeki ortak alanlar, çalışanlar arası sosyal ilişkiler ve iş motivasyonuna yönelik sorular bulunmaktadır. Bölüm 1'deki sorular ile Bölüm 5'deki 12. ve 13. sorular açık uçlu bırakılmış, diğer soruların (2-11) 5'li Likert Ölçeği ile cevaplanması (1 en az, 5 en fazla) beklenmiştir.

4. BULGULAR

Ankete katılım sağlayan toplam 122 kişinin 52'si kadın, 70'i erkektir. Katılımcıların %43,4'ü 30 yaş ve altı, 40,2'si 40 yaş ve altı olmak üzere, yaş dağılımında bu aralıklar en yüksek orana sahiptirler, diğer katılımcılar ise 40 yaş üzeridir.

Katılımcıların sektörel dağılımı ise şu şekildedir: yazılım (%4,9), aydınlatma (%13,8), bilişim (%10,6), teknoloji (%1,6), elektronik (%1,6),

IT (%0,8), eğitim (%1,6), inşaat (%17,1), enerji (%2,4), finans (%0,8), reklam-tasarım (%0,8), makine imalat (%28,5), ilaç (%12,2), diğer (%3,3).

Katılımcıların eğitim durumlarına göre yüzdeler dağılımları ise şu şekildedir: lise (%13), ön-lisans/meslek yüksekokulu (%12,2), lisans (%58,5), yüksek lisans (%13), doktora (%0,8), belirtilmemiş (%2,5).

Anket bulguları SPSS programı ile analiz edilmiştir. Likert tipli ölçeklerde güvenilirlik ölçmek için kullanılan ve 1'e yaklaştıkça güvenilirliği yüksek olarak ifade edilen Cronbach Alpha değeri bu çalışmada 0,93 olarak hesaplanmıştır.

Katılımcılara ilk olarak hangi ortak mekanı kullandıkları sorulmuş ve en çok kullanılan mekanların dış mekan-bahçe (%51,4), çay-kahve alanı (%12,6), balkon (%10,8) olduğu belirlenmiştir (Tablo 1). Katılımcıların bir bölümü ise (%10,8) bir ortak mekanın bulunmadığından bahsetmiştir.

Katılımcılardan ortak alanın belirli özelliklerine

Tablo 1. İş yerinizde mola vermek istediğinizde, dinlenme ya da sosyalleşme amaçlı kullanabileceğiniz alan neresidir?

	Sıklık	Yüzde (%)	Geçerli yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Yok	12	9,8	10,8	10,8
Dış Mekan-Bahçe	57	46,7	51,4	62,2
Çay-Kahve Alanı	14	11,5	12,6	74,8
Lobi	2	1,6	1,8	76,6
Boş Bir Oda	2	1,6	1,8	78,4
Başka Bir Çalışanın Odası	1	,8	,9	79,3
Balkon	12	9,8	10,8	90,1
Mutfak	6	4,9	5,4	95,5
Yemekhane	2	1,6	1,8	97,3
Ofis Girişi-Lobi	2	1,6	1,8	99,1
Toplantı Odası	1	,8	,9	100,0
Toplam	111	91,0	100,0	
Seçimsiz Sistem	11	9,0		
Toplam	122	100,0		

Tablo 2. Ortak mekanlar ve çalışanlar arası sosyal ilişki arasındaki ilişki.

		Sıklık	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
Geçerli	Etkiler	102	83,6	92,7	92,7
	Etkilemez	8	6,6	7,3	100,0
	Toplam	110	90,2	100,0	
Seçimsiz		12	9,8		
Toplam		122	100,0		

Tablo 3. İş motivasyonu faktörleri.

İçsel Faktörler	Dışsal Faktörler
120	121
2	1
4,46	4,31

Tablo 4. Mekânsal koşullar.

	Güneş Işığı	Canlı Bitki	Yapay (dijital-masa)	Oyunlar (dijital-masa)	Sanat ve tasarım öğeleri	Makine Gürültüsü	İnsan Gürültüsü	İklimlendirme
Geçerli	121	121	121	115	120	121	120	12
Seçimsiz	1	1	1	7	2	1	2	1
Ortalama	4,21	3,47	2,32	3,17	3,17	4,04	4,10	4,18

1 ile 5 arasında puan verilmesi istenilen soruya verilen cevaplarda (Tablo 3); aydınlık (4,01), renkli (3,62), ferah (3,54) yanıtları ortaya çıkmıştır;

Ortak mekanların, çalışanlar arasındaki sosyal ilişkiyi etkileyip etkilemediği sorusuna katılımcılar %92,7 ile etkiler cevabı vermişlerdir (Tablo 2).

Katılımcıların iş motivasyonu sorusu ise içsel faktörler: 4,46 ve dışsal faktörler: 4,31 olarak sonuçlanmıştır (Tablo 3).

Katılımcıların işyerindeki ortak mekanlarda bulunmasını istedikleri öğeleri seçmeleri istenmiş ve cevaplar şu şekilde sıralanmıştır; güneş ışığı (4,21), canlı bitki (3,47), oyunlar (3,17), yapay bitki (2,32). Bununla birlikte en çok rahatsız olunan öğeler de iklimlendirme (4,18), insan gürültüsü (4,10) ve makine gürültüsü (4,04) olarak belirlenmiştir (Tablo 6). Sorunun devamında katılımcılardan bazı mekansal özelliklerden birini tercih etmeleri istenmiştir. Buna göre katılımcılar; canlı renkli mekansal özelliklere sahip renkli mekansal özelliklere (%34,8 - %65,2), endüstriyel malzemelerden doğal malzemeleri (%22,9 - %77,1), sert dokulardan

yumuşak dokuları (%25,9 - %73,3), sabit donatılardan esnek donatıları (%23,7 - %76,3) tercih etmişlerdir.

Katılımcıların görsel ve işitsel mahremiyet istemi yaklaşık değerlerde (%48,7 - %46,1) iken, bireysel mahremiyettense (%22,7) en çok grup mahremiyetine (%40,0) yönelik sosyal alanlar oluşturulmasını tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Anket sorularının devamında katılımcılara sorulan açık uçlu ve isteklere yönelik sorulara verilen yanıtlar ise şu şekilde özetlenebilmektedir:

- Açık ofis ortamı gerek gürültü gerek iklimlendirme ihtiyaçlarındaki kişisel farklılıklar gerekse mahremiyet eksikliği sebebi ile çalışanların bulunmaktan memnun olmadığı bir ofis planlama tipi olarak belirlenmiştir. Öyle ki açık ofiste çalışmayan katılımcılar bu durumdan memnuniyetlerini özellikle belirtmişlerdir.

- Katılımcıların istekleri sorusunda mekansal olarak kullanım düzeyi artırılmış ortak mekan ve bu mekansal özelliklere sahip alanları en sık bahsedilen beklentilerdir. Yine yukarıda bahsedildiği gibi, dış mekanda düzenlenmiş ortak alanlar da sıklıkla bahsedilen bir mekansal

düzenleme olmuştur.

- Katılımcılar genel olarak daha kullanışlı bir ortak mekan beklentisi içerisindeyler. Özellikle dış mekan kullanıcıları buralardaki ortak mekanların da önem kazanmasını istediklerini belirtmiştir.
- Mola zamanlarında kullanıma yönelik olarak bulunan ortak mekanlarda en önemli isteklerden biri de oyunların bulunmasıdır. Katılımcılar masa tenisi, dart, satranç gibi oyun alanlarının bulunmasını istediklerini belirtmiştir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Araştırmanın ortak mekanlar özelinde yapılmış olması ve yapıların buna göre seçilmiş olmasına, her yapıda bir ortak mekanın varlığının bilinmesine karşı olarak katılımcıların bir bölümü (%10,8) bir ortak mekanın bulunmadığından bahsetmiştir. Bu noktada ortak mekanın kullanıma yönelik eksiklikleri sebebiyle bazı katılımcılar o alanı yok saymışlardır. Buradan fiziksel olarak varlık gösteren bir mekanın kişilerin kullanımına yönelik nitelikler barındırmamasının, var olmaması ile eşdeğer olduğu çıkarımına ulaşılabilmektedir.

Yine bir ortak alan olarak dış mekan kullanımı da dikkat çeken bir sonuçtur. Ortak mekan algısı her ne kadar iç mekanı tariflese de katılımcılar dış mekanlarda da bir ortak mekan tanımlanması gerekliliğinden bahsetmişlerdir.

Davranışa yönelik literatürde ortak mekanların sosyalleşme üzerinden motivasyona olumlu etki ettiğinden sıklıkla bahsedilmektedir (Morval, 1981; Şahin, 2004; Ertan, 2008; Kavi, 2017). Katılımcıların bu literatürden bağımsız olarak ortak mekanların çalışanlar arasındaki sosyal ilişkiyi etkileyip etkilemediği sorusuna %92,7 ile etkiler cevabı vermiş olması günlük hayat pratiğinde de yüksek oranda karşılık bulduğunu göstermektedir.

Katılımcıların iş motivasyonu sorusu ise içsel

faktörler: 4,46 ve dışsal faktörler: 4,31 olarak sonuçlanmıştır. Bu noktada içsel faktörlerin biraz daha yüksek bir puan aldığı görülmektedir. Mekansal ve sosyal özellikleri de içinde bulunduran dışsal faktörlerin puanının; işin kendisi ve yapılma süreci ile yönetime katılma gibi faktörler içeren içsel faktörlerin önemine yakın sonuçlanması bu iki faktörün yaklaşık değerinde önem taşıdığını göstermektedir.

Katılımcıların en çok rahatsız oldukları etmenler ise makine ve insan gürültüsüdür. Bulgular bölümünde de bahsedildiği ve gözlemler sonucu da tespit edildiği üzere, gürültü faktörü açık ofis planlamasının çalışanları en çok rahatsız eden etmenlerinin başında gelmektedir. Bu durumun, eğer açık ofis planlamasında bir değişiklik yapılamıyorsa akustik özellikli malzemelerle azaltılabileceği öngörülmektedir.

Sonuç olarak yapılan araştırmalar sonucunda görülmüştür ki, literatürde vurgulanan mekansal faktörlerin önemi; pratikte de kullanıcı temelinde karşılık bulmaktadır. Ancak var olan mekansal düzenlemeler tam olarak kullanıcının isteklerini karşılamakta yetersizlikler barındırmaktadırlar. Günün büyük bir zaman diliminin geçirildiği mekanlar olarak ofis yapıları, kullanıcıyla ilişkisi bağlamında daha fazla araştırma ile değerlendirilmesi gereken önemli bir konudur.

Çalışma motivasyonunu arttırmaya yönelik mekansal faktörlerin mekan tasarımcıları ile birlikte ele alınması gerekliliği açıktır. Bu noktada ilerleyen yıllarda yapılan çalışmalarda yatırımcıların, işletme uzmanlarının, psikologların ve mekan tasarımcılarının bir arada çalışacağı araştırmalar üretilmesi beklenmektedir. Teknolojik ve sosyal gelişmelerin sınırlarının giderek azaldığı günümüz koşullarında bu tür multidisipliner yaklaşımların artacağı ön görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Aktan, C. C. (2011). Organizasyonlarda İnsan Yönetimi: İnsan Mühendisliği. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 387-406.
- Asanakutlu, T. (2011). Klasik Ve Neo-Klasik Dönemde Örgütsel Güvenin Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(5).
- Bilginoğlu, E. ve Yozgat, U. (2018). *Creating a Fun Culture at Work*. AABRI International Academic Conference, Florida.
- Çimen, T. (2008). Teknolojik Gelişmelerin Sonucunda Değişen Üretim İlişkilerinin, Ofis Yapılarına Etkisi ve Ofis Mekanları. *Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.*
- Erdönmez, M. E. (2005). Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplumsal İlişkileri Yapılandırmadaki Rolü, *Büyükdere - Levent - Maslak Aksı. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.*
- Ertan, H. (2008). Örgütsel Bağlılık, İş Motivasyonu ve İş Performansı Arasındaki İlişki: Antalya'da Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir İnceleme. *Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi. Afyonkarahisar.*
- Göregenli, M. (2013). Çevre Psikolojisi: İnsan Mekan İlişkileri. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.*
- Gür, Ş. Ö. (1996). *Mekan Örgütlenmesi*. Gür Yayıncılık, Trabzon.
- Gürel, E. (2011). Çalışma Yaşamında Işık ve Aydınlatmanın Önemi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(5).
- Ittelson, W. H., Proshansky, H. M., Rivlin, L. G., & Winkel, G. H. (1974). *An Introduction to Environmental Psychology*. Holt, Rinehart & Winston.
- Kuruç, A. (2014). Ofis Katı. *Mimarist Dergisi*, 49, 46-50.
- Morval, J. (1981). *Çevre Psikolojisine Giriş*. Çev: Nuri Bilgin. Ege Üniversitesi Basım Evi, İzmir.
- Rapoport, A. (1990). *The Meaning of the Built Environment: A Nonverbal Communication Approach*. University of Arizona Press.
- Statt, D.A., (1994). *Psychology and the World of Work*. NYU Press.
- Tercan, A. (2014). Cam Cephe Her Yerde, *Mimarist Dergisi*, 49, 45-59.
- Toprak, G. (2014). Ofis Yapılarının Tasarım Kriterleri ve Mekânsal Oluşumlar Üzerinden İncelenmesi: Ankara İli Eskişehir Yolu Örneği, *Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.*

